

Kodusest ♦ ♦ ♦
♦ ♦ laste õpetamisesest.

Kooliõp. A. Põllusaar.

39

020

A-2115

Koduseft

laste õpetamiseft.

1639

Lisandusefta äratrüff „Postimeheft.“

---

1 A

37360

Jurjewis (Tartus).

„Postimehe“ kirjastus ja trüff.

1902.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 5 февраля 1902 г.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

33198214

G e s s ö n a.

Mitmepoolsete soovide ja nõuuandmiste pääle ilmub „Postimehes“ avaldatud järelseisew juhatus koduse laste õpetamise asjas eesolewal kujul mõne wäitese täiendusega.

„Postimees“ on omalt poolt mitmel puhul tungiwalt soowi avaldanud, et koduse laste õpetamise eest rohkem hoolt peaks kantama.

Selle pääle hakati mõnelt poolt nõuu andma, et lapsi ei ole tarwis kodus õpetada; emakeeles lugeda mõistmine ei olla nii tähtjas, kui Wene keele mõistmine; koduse õpetuse paranemisega sattuda ka kodune õpetus ise kirikuõpetajate mõju alla. — Teiselt poolt sooviti meie laste kodusele õpetusele põhjalikku parandust ja selle asja eest suuremat hoolikandmist, kui seda tänini on tehtud.

Igalihel on ajud pääs, millede abil ta ise wõib otsust teha, kas maksab lapsi kodus õpetada, wõi ei. Seda aga teadku igaiüks, et see mitte seadusewastane tegu ei ole, kui keegi oma lapsi kodus lugema õpetab.

Siin kohal awaldame seda mõtet: kui kümneaastane laps kooli tulles ju emakeeles lugeda mõistab, siis ei ole tal seda enam waja koolis õppida; lapsel jääb riigikeele õppimiseks rohkem aega järele. Olek-

siwad meie koolid ja kooliskäimine eeskujulikus korras, siis wõiks Gesti keeli lugema-õppimist küll kooli hooleks jätta. Nüüd aga, kui seaduslik kooliaeg kolmel talwel 15. oktobrist kuni 15. aprillini kestab ja sellestgi ajast lapsed palju kodu-jäämisega ära wiidawad — on küll soowitaw, et lapsed kooli tultes hästi emakeeles lugeda mõistaksiwad. Pähäõppimise asjad jäägu kooli ajaks.

Teadmist ja ostamist on elus väga tarwis. See tarwitus läheb iga päewaga suuremaks. Õpetus ja õppimine näitawad meile, kui wähe meie teame ja kui palju meie peaksite teadma.

Igatiis soowib enesele midagi. Teadmine, et meie soow täide on läinud ehk täide saab minema, äratab meie sees õnnetundmuist. Kes meie teadmisi selles asjas suurendab, kuidas soowitawaid asju kätte saada, nende juurde jääda ja neid kasuga tarwitada, see aitab meid õnnelikuks saada. Kõige rutemini ja odavamini wõime meie praegusel ajal häädest raamatutest enestele teadusi ja teadmisi koguda. Inimese waim igatsseb teaduse järele, nagu januneja puhta wee hallika järele. Kes meid tarkuse teedele talutab, see on meie kõige suurem häätegiija. Ta awab meie waimu-silmade ees ühe suurema ilma, kui see on, mis ihu-silmad näewad. Kes oma ligimesele, weel rohkem oma lapsele, hääd tahab teha, tema waewa wähendada ja õnne suurendada, see saatku teda hariduse aasadele, teaduse hallikate juurde kõige otsekohesemat, kõige filedamat — loomulist teed mööda.

Mie rahwa kodune laste lugema õpetamine on ejiotsa halwal järjel. On küll kaebtusi selle üle kuulda olnud, siisgi ei ole awalikult pikemalt nõuu antud, kuidas asja parandada. Kui ongi antud, siis ei ole sellest ometi need midagi kuulnud, kellel seda kõige rohkem tarwis teada on, ja need on meie talutaadid, nende teenijad, üleüldise waesemad ja wäheise haridusega inimesed maal ja linnas. Nende ridade eesmärk oleks kätte saadud, kui nad natukenegi tähelepanemist leiaksiwad ja kui selles asjas antud juhatused ära katsutud ja ka nendele edasi kõneldud saaksiwad, kellel seda mitte wõimalik lugeda ei ole.

Et meie rahwa täiealised liikmed enamasti kõik lugeda oskawad, see on suuremalt jaolt meie laste-emade töö wili. Wäga palju waewa näeb ema kodus ja kooliõpetaja koolis, enne kui laps nii kaugele saab, et ta kestmisel wiisil lugeda ja kirjutada mõistab. Kõige suuremat waewa näeb selle juures laps ise. Rahju ainult, et see suur waew, mis õpetamise juures nähtakse, nii wähe tulu toob. Inimest õpetatakse lugema sellepärast, et ta pärast kooli hääde raamatute abil iseenelele wõiks rohkem teadust koguda ja nendest

kaunist meelelahutust ja waimu äratust, kurwastuses tröösti ja igawuse tundidel ajawiidet leida. Kui palju on aga neid, kes pühapäewal pääle lõunat ehk pikal talwe õhtul lugedes aja mööda jaadawad? Eks wäga paljudel ei ole kõrts ja mis temas leida, armõamad kui raamatud?

Et pärast kooliaega ja koolisgi nii wähe lugeda armastatakse, selleks wõib mitu põhjust olla; üks tähtsamatest on küll endine ja praegune lugema õpetamise wiis, mis ju alguses lugemise himu lapse sees ära surmab ja raamatu lapsle jälgiks teeb.

Mõned wanemad arwawad, et mida warem, seda parem last lugema õpetada, ja hakkawad nelja wiie aastastele lastele tähti näitama. See on liig wara. Selles eas peab rohkem lapse teha kõjutamise eest muretsetama. Last lastagu nii palju kui wõimalik wäljas wärske õhu käes liikuda. Esimestel eluaastatel õpib laps isegi ja wäga palju; ta näeb, mis teised teewad, ta harjutab ennast teistele järele tegema; laps kuuleb, kuidas kõneldakse ja õpib kõnelema. Järetegemise himu on inimesele jisse loodud. Lapseas on järetegemise himu kõige juurem. Kui meie last sellel ajal, kui tema isegi juba püüab, weel sunnime õppima, siis käib see üle lapse jõuu, mis piisikese inimese elu juba wara kibedaks teeb. Mis pärast lapse rõõmu nii wara rikkuda? Pärastpoole läheb elu muidugi küllalt hapuks ja kibedaks, nii et teda juhkruga ega siirupiga maguõaks ei wõi teha. Igal asjal oma aeg — ka lugema õppimisel.

Mõned wanemad hirmutawad lapsi raamatu lugemisea. Juba ammu enne lugema õppimist räägitakse

lapsel: kui ja tähti hakkad õppima, küll ja siis peksa saad! Kui laps ju ise mõistab tähti kofku armata, siis saab ta jagedasti jellesarnast kuulda: ja oled jeda halvasti teinud; wõta ruttu raamat kätte ja hakka lugema!

Keegi ei armasta jeda asja, millega teda nuheldakse ja hirmutatakse. Ka sel wiisil saab lapse fiske põlgtus raamatute wastu kaswatatud.

Talwel fedrates ehk õmmeldes wõi sukka kududes õpetawad Gesti emad oma lapsi lugema. Lapse õperaamatuks on aabits, piiblitugu, lauluraamat wõi muu selle jarnane. Laps istub ema kõrwal, raamat ühes ja õlekõrs tähe näitamise wardana teises käes. Gema on ise niiviisi ja enamasti just jellejama raamatu järele lugema õppinud. Gema ütleb pääst ette; laps ütleb järele ja tõstab warrast ühe tähe ja sõna päält teise pääle. Gmal on töö käsil, jellepärast waatab ta wähe raamatusse. Wäiksel lugejal on mängimine, mis lugema tulles pooleli jäi, südame pääal. Laps waatab tihti üle raamatu ääre wendade ja õdede mängu pääle. Sõna kaob käest ära; lugemine kestab ühte joodu edasi ja warras libiseb endist wiisi ühe sõna juurest teise juurde. Kui ema märkab, et laps tihti sõna filmast ära kaotab, siis hakkab ta lapsega pahan-dama. Kui jee ei aita, siis katkeb tema kannatus: tähelepanemata õppijale antakse kas mütsakas jelga ehk ta wiidakse küllma jauna. Kui emal aega on, siis kestab töö kolm, neli tundi järgimööda, sellega ühes ka lapse lugemine. Kui suure rõõmuga oleks laps ju ammu mängima läinud, aga ema ei luba, jest pärast ei ole temal enam aega last õpetada.

See on lühidalt lugema õpetamise wälimine külg.

Et laps korraga liig kaua paigal peab istuma ja lugema, see tüütab lapse ära; et laps lugemise pärast pahandada ja pekja saab, see rikub lapse lugemise himu otsani ära.

See kõik ei ole pääasi, mis lugemise lapsele piinaks teeb. Kõige halwem asi on see, et ema walesti õpetab ja laps sellepärast õpetusest aru ei wõi saada. Ema õpetab lapsele tähtede nimed kätte. Paaritunnilise õppimise järele jääwad lapsele tähtede nimed küll päha; kuidas aga tähtede järele sõnu kokku lugeda, seda lapsele ei seletata. Kui laps ise ka kogemata selle pääle ei tule, siis ei saagi laps üleüldse lugema. Lastele ei pea mitte tähtede nimesid õpetatama, waid neid ükshikuid häält, mida tähtedega tähendatakse.

Et last õigel ja loomulikul wiisil lugema õpetada, selleks peab last enne lugema õppimise wastu ette walmistama. See peab ju siis pääle algama, kui laps kõnelema hakkab õppima. Lugegu wanemad ise sagedasti ja näidaku sellega lastele, et raamat ka neile enestele armas on. Warsti tuleb laps, järeltegemise himust taga aetud, raamatuga isa ehk ema juurde ja tahab ka lugeda. Wanemad ärgu siis last mitte ära ajagu, nagu seda sagedasti tehtakse, waid wõetagu laps sülle, tehtagu raamat lahti ja hakatagu lapsega kõnelema. Lapsed armastawad wäga häa meelega pilta. Näidaku wanemad lastele pilta, mis laste tarwis on tehtud, ja seletagu lastele pildid ära. Selle juures kuuleb laps, kuidas kõnelakse ja õpib ise kõnelema. Häa on kui wanemad lastele jutte räägiwad, millest lapsed aru wõiwad saada ja mis lastele sündjad kuulda

on. Jutukestest märkab laps, et hääd last ikka armastatakse ja paha laps sagedasti nuhelda saab. Laps õpib hääduft armastama ja püüab hää lapse kombel hää olla.

Lapslega kõneldagu ikka selgesti. Kui laps mõnda sõna selgesti ei saa wälja ütelda, siis ütelgu ema lapsele pikkamööda kõik sõna üksikud hääled selgesti ette ja lasku last järele ütelda.

Kuidas kodu teha tuleb, selleks wõtame ühe näituse.

Emä näitab lapsele õue pääl ani ja ütleb lapsele: „Waata, kus ani. Ütle: ani.“ Kui laps kohe järele ütleb, on hää küll, ei saa laps sellega toime, siis ütelgu emä õige pikalt esiti: aaaa... Laps katsub seda järele teha. Siis ütleb emä niisama pikalt lapsele mnnn... ette. Kui laps ka seda järele ütleb, siis ütleb emä iii... ette, mida laps ka järele püüab ütelda. Kui laps need kolm üksikut häält selgesti wõib wälja ütelda, siis wõib ta ka terve sõna „ani“ ära ütelda. — Wõtame sõna „kajs.“ Emä näitab lapsele kassi ja ütleb: „Kajs.“ Hää, mida k-tähega tähendatakse, on üks raskematest. Emä ütelgu lapsele selgesti esmalt k, siis aaa ja lõppeks fff ette. Kui laps ka esiti selgesti järele ei saa ütelda, sellest ei ole midagi. Kui laps suuremaks saab, küll ta siis kord ikka selgesti kõnelema hakkab.

Kui laps seitsme ehk kaheksa aastane, siis wõib lapsele selgeks teha, et sõnad üksikuteft jagudeft koos on. Kui emä lapsele loomi ja lindusid näitab ja lapsega hää jutu sisse juhtub, siis juhtigu ta lapse tähelepanemist selle pääle, et igal loomal ja linnul oma hää on. Loomad wõiwad oma häälega karjuda,

linnud laulda. Meie, inimesed, võime pääle farjumise ja laulmise weel kõnelda. Kõnelemiseks tarwitame meie sõnu. Sõnad on jagudest koos. Seda näidaku ema lapsele etteütlemisega. Võtame näituseks sõna „hobune.“ Ema ütleb esiti „ho,“ siis „bu“ ja wiimaks „ne“ pikkamööda ja selgesti ette ja lasseb lapse järele ütelda. Sellest näeb laps, et sõna „hobune“ kolmest silbist koos on. Weel mitmed sõnad saagu niiviisi silpideks ära lahutatud. Niisugused harjutused saagu sagedasti lorratud. Seda ei või lapselt nõuda, et ta kohe esimeste seletuste järele ise ju sõnu silpidest peab lahutama.

Nüüd tehtagu lapsele selgeks, et iga silp üfsikutest häälestest koos on. Selleks peab niisugune sõna walitama, mille üfsikuid hääli õige pikalt wälja ütelda võib, näituseks: mina, sina, asi, ani, mari, lumi, lammas, lill. Olgu näituseks sõna „mina“ wõetud. Lapsele üteldakse see sõna esiti silpide kaupa ette: mi-na. Nüüd ütelgu ema lapsele häält mmm . . . ja selle järele iii . . . häält ette. Sellest märkab laps, et „mi“ on kahest häälest koos. Niiviisi saagu ka silp „na“ hääleeks lahutatud. Et sõnad üfsikutest häälestest koos on, see on asi, millest laps aru peab saama; kui laps sellest weel aru ei saa, siis ei maksa temale enne tähti näidata. Sõnade üfsikuteks hääleteks lahutamist wõetagu paljude sõnade kallal ette ja tehtagu seda wähe-haawal niikaua, kuni laps ise ju sõnu oskab hääleteks lahutada. Ema kõnelgu lapsega niikaua, kuni laps ijuga tähele paneb. Liig pika jutuga ei maksa last ära tüütada. Lapsele ei ole tarwis üteldagi, et teda õpetatakse.

Nagu pool kogemata püüdku ema lapsega kõneledes sõnadest ja häälestest juttu teha. Laps kuulab veel suurema tähelepanemisega, kui mõni vanem inimene ehk vanemad wennad ja õed ka jutust osa võtavad. Kui laps ju ise ilma teiste abita lühemaid ja kergemaid sõnu mõistab üksikuteks häälesteks lahutada, siis on paras aeg lapsele tähti näidata. Kõige kergemini, väga ruttu ja suure rõõmuga õpib laps tähed ära, kui last mängides lugema õpetatakse. Selleks on raamatul liikuv tähestik ühes. Näituseks liigava liikuva tähestiku a-tähe kujud ta täies juureses jäia ligi.

Iga tähe tarwis on üks niisugune kaart. Väikseid tähti on kolm ehk neli tükki iga hääle tarwis, et pärastpoole sõnade kokkuseadmise juures tähtedest puudus ei oleks, kui ühes sõnas kaks ehk kolm ühesugust tähte peab seisma.

Et neid tähti nagu mängukaarta segada ja liigutada võib, sellepärast nimetatakse neid liikuvateks tähtedeks ja kõik tähed ühtekokku liikuvate tähtede

aabitjaks ehk tähestikuks. Et see nimi küllalt kohane ei ole, siis wõiksimine neid tähti õigemini laste mängukaartideks ehk weel tähe õpikaartideks nimetada.

Wika ettevalmistamise järele oleks esimene lugemise tund umbes järgmine.

Enna ütleb lapsele: „Juku ae! Tule waata: ija tõi sulle linnast ilusjad mänguasjad. Mina õpetan sind mängima. Kui ja mängu selgeks saad, siis wõid teiste lastega mängida ja ise seda teistelegi õpetada.“ — Enna wõtab a-tähe teiste hulgast wälja ja annab lapse kätte. „Waata, jelle kaardi pääl on üks must täht. Näe, see koht on tähel lai, see koht kitsas, see koht kõwer, see õige, siin on teraw ots.“

Soowitaw on, et sõrmeaga tähe laia ja kitsa koha pääle näidatakse. Siis paneb laps tähte paremini tähele ja täht jääb lapsele ennemini meelde. — Enna kõneleb edasi: „See täht on aaa . . . Mis täht see on? — Laps kostab: aaa . . . Enna paneb tähe laua pääle ja ütleb lapsele: „Pea hästi meeles, et see a on! Nüüd wõtame teise tähe.“ — Enna wõtab teise tähe ja näitab seda lapsele niisama, nagu esimest tähtegi. Olgu teine täht n. Enna: „See täht on nnn . . . Ütle järele!“ — Enna peab lapsele selgesti ja õigesti seda häält ette ütlemata, mis n-tählega tähendatakse. Selleks on tarwis keele ots ülemiste hammaste külge panna ja läbi nina häält teha. Lapsele ei pea mitte üteldama: see on „en“ ehk „ni“, nagu seda harilikult tehtakse. Selle järele tuleb kolmas täht õppimisele. Olgu see i. Enna tutvustab last jelle tählega niisama, nagu esimestega. Nüüd teab laps

ju kolm tähte: a, n, i. Meist tähtedest võib kohe sõna kokku seadma hakata. Ema paneb tähed laua peäle, üks teie jäst natufene maad eemale, niisuguses järjes:

[a]   [n]   [i]

Ema näitab esiti „a“ peäle ja käseb last jeda häält ütelda, mis „a“ tähendab; selle järele näitab ema „n“ peäle, siis „i“ peäle. Niiviisi võib ema paar korda lapsega ühes need kolm tähte läbi lugeda, a-st alates ja i-ga lõpetades. Selle järele nihutab ema n-tähe i-tähele ligemale, nõnda viisi:

[a]   [n] [i]

Ema: „Ütle nüüd nii ruttu järele, nagu ma ees näitan.“ — Ema näitab eesvalt „n“ ja siis „i“ peäle. Laps ütleb järele. Ema näitab jälle „n“ peäle ja siis ruttu „i“ peäle. Laps ütleb „n“ ja „i“ niisama ruttu järele, kui ema ees näitab. Nii sulawad tähed „n“ ja „i“ iseenesest üheks silbits kokku. Seda silpi korrald laps mitu korda weel. Nüüd nihutab ema „a“ tähele ligistikkü seiswale tähele lähemale, nõnda:

[a]   [n]   [i]

Ema räägib edasi: „Ütle nüüd jälle nii ruttu, kui ma näitan; siis ja näed, mis wälja tuleb.“ — Ema näitab esiti „a“ peäle ja käseb last jeda õige kõwasti wälja ütelda. Siis näitab ema ruttu kahe wiimse tähe peäle, mis laps ka kohe järele ütleb.

Sellega on laps enese ja teiste rõõmuks esimese sõna — „ani“ — läbi lugenud. Sel kombel näeb laps, kuidas üksikud tähed kirjasõnaks ühinewad, ja kuuleb, kuidas üksikud hääled kõlawaks sõnaks ühte sulawad. Niiwiisi saab laps mängides lugemise kunsti kõige juurema saladuse kätte.

Sellega on esimene lugemisetund lõpetatud. Esimeseks korraks saab küll. Kätte õpitud tähed jätab ema lapse kätte, et ta neid weel ise waataks ja ära ei unustaks.

Teisel päewal seawad ema ja laps neist tähtedest teisi sõnu kokku: nii, ai, niin, nina, anna. Tähed pandakse ikka esiti üksikult laua pääle; üksikuteist tähtedest sünnitatakse juurdelükkamise läbi silbid, silpidest sõnad.

Wõtame weel näituseks sõna „nina.“

n	i	n	a
---	---	---	---

n	i	n	a
---	---	---	---

n	i	n	a
---	---	---	---

Nõnda tehtagu ka teiste sõnadega.

Järgmiseks täheks, mida lapsele näidatakse, wõtame e. Nüüd teab laps ju neli tähte, milledest uusi sõnu wõib kokku seada: ei; enne; naene.

Wiiendaks täheks olgu m. Selle abil wõib järgmisi sõnu sünnitada: maa; meie; mina; mine; ema; nimi.

Jälle uueks täheks wõtame r: raam; mari; naer; naera; naerma; riie; meri.

Umbes nõnda tutwustab ema last kõikide tähtedega. Uusi tähti õppides saagu endised ikka korratud.

Mida rohkem tähti laps tundma saab, seda kergem on sõnu leida, millede kallal kofkulugemist harjutada. Mis tähte enne, mis pärast lapsele õpetada, see jääb õpetaja hooleks walida. Soowitaw on, et laps kergemate häälte tähed esiti tundma saab. Pärast poole wõib laps kaks ehk kolm tähte ühel tunnil ära õppida. Wäikejed tähed õpitakse esiti ära; nende järele suuremad tähed.

Et emadele tähtede ja sõnade walimist kergemaks teha, selleks liigame siia tähed selles järjes juurde, milles neid õpetada tuleb, ja ka mõned sõnad ja üteldused, mis õpitud tähtedest kokku wõib seadida.

- l**: lill; lell; linn; eile; lai; all; linane;
u: luu; auu; laul; laua all; elu; ilu; uni; unine;
w: liiw; wiil; laew; waew; riiw; wari; wili; willane; wilu; wene;
o: ora; oraw; oma; onu; nool; loom; room; roomama; mina loen;
l, s: asi; sai; film; oja; sari; wares; mesi; warras; uus; sawine;
b: uba; luba; abi; saabas; rubla; leib; saba; libe; labane; uus saabas;
õ: õun; õnn; õis; sõrm; ilus sõrmus; sõim; mõla; rõõmus; ilus õun; suur sõrm;
d: ader; uda; idu; õde; sadu; rada; oder; muda; sadul; redel; wedel; madu roomab;

- h**: ahi; riha; raha; rahu; waha; wihm; rihm; lehm; heinad; wihane; rohelisted lehed;
- *) **j**: oja; maja; joon; jõuud; juur; ohjad; andja; mineja; ujuja; ajaja; minul on janu;
- ä**: jänes; wäraw; säde; määrima; nädal; ämber; lai wäli; järwe äär;
- g**: saag; õng; lõng; aug; aeg; alg; org; lugu; sõrg; walge; lugema; leige wesi; uus nuga; selge ilm;
- ü**: müür; müra; nüüd; südi; süda; mürin; mürama; nüri nuga; müüma; anna süüa;
- f**: look; luff; kuff; korf; juff; kaew; käbi; kook; kübar; kolm; kaks; üks; kärbes; kaks kargab; kägu kufub; külm ilm;
- p**: puu; piip; pea; padi; pada; põld; paju; lepp; laps; kepp; leppima; lappima; jupi kulp;
- t**: tool; jutt; kott; nutt; pott; waat; tuba; tule tupp; mäta; mõte; wõta; ütle; tuli;
- ö**: töö; wöö; lõök; jõök; kõök; jõöma; pöörama; ööfine aeg; tööline; pine öö.

Nabitsa järele tutwustagu ema last ka wõõra keele tähtedega, mis meie raamatutes ja ajalehtedes tarwitusele on wõetud.

Kui lapsele Ladina keele tähti näidatakse, siis juhitaugu lapse tähelepanemine selle pääle, et need

*) See hää, mida „j“ tähega tähendatakse, on üks raskestest. Teda wõib niisama wenitada, nagu tähti: r, s, m, n, w; „j“ hää, tuleb siis kuuldawale, kui meie keele äärte festpaigad ülemiste puremise hammasste wastu toetame, keele otja natufene alla esimeste hammasste higemete poole pöörame, siis õhku keele ja suulae wahelt läbi laseme tulla ja ühtlasi kõriõlmega häält kaasa sünnitame.

tähed wäga meie kirjutuſe tähtede ſarnased on. See ſarnadus aitab laſt Ladina keele tähti paremini meeles pidada.

Mõni kord wõib raamat lapſele kätte anda, et laps jäält tuntud tähed ära näitaks. See tõstab lapſe lootuſt kord raamatut lugema hakata.

Selle õpetuſe wiifi abil ſaab laps poole talwega paremini lugema, kui endiſe õpetuſe wiifi järele paari talwega. Uue õpetuſe wiifiga ſaab lapſe lugemiſe himu kaſwatatud, ſest laps ei näe õppides aſjata juurt waewa. Kohe näeb laps, kuidas tähti ſelleks õpitakse, et nende järele sõnu kokku lugeda. Laps hakkab igatſedes eotama, millal ta sõnadeſt mõtte kätte ſaab; millal iſeſeiſwalt nõnda lugeda, nagu wanemad ſeda teewad.

Kui wanematel mitte wõimalik ei ole lapſi nõnda õpetada, nagu eespool lühidalt näidata on püütud, ſiis tuleb ſeda muidugi teiſiti teha, mis laſtele wähem röömu teeb. Wanemad õpetagu laſtele aabitſa järele tähed eſimeſeſt wiimaſeni kätte, üteltu ſelle juures laſtele ikka hääled ette. Siis on õpetuſ õige, milleſt laps warſti aru ſaab.

Kes meie rahwa hariduſe ſeiſuforda tunneb, ſee teab, et meil neid täiealifi inimeſi wäga palju on, kes tähe, tähe nime ja hääle wahel wahet ei mõiſta teha. Kellel nende wahel aruſaamata on, ſee mingi ligema kooliõpetaja juurde ja palugu teda ſeda ära ſeletada. Looſuſe järele teeb ſeda iga kooliõpetaja hää meelega.

Kui laps tähed teab, ſiis wõetagu raamat lugemiſeks. Silpide kokkulugemiſega ehk weerimiſega ei makſa kaua aega wiita, olgu küll, et mõnes aabitſas ſelleks õige palju materjali on antud: peaaegu pool

aabitjat. Sõnu hakatakse kohe kokku lugema — filpide kaupa. See ongi ühtlasi filpide kokkulugemise harjutus.

Esimesteks lugemise tükkideks valitagu nelja wiie realiseid pisitillukesed jutukesed, nagu neid mõne lugemise raamatu eesotsas leida võib. Lugemise õppimiseks kõige soovitatavamad on J. Bergmanni „Kodulaste raamat“ ja Rakweres Nikolai Grna juures trükitud „Nabits,“ mis tõesti „kõige parem“ Eesti keelne aabits on. Ühte neist nimetatud raamatutest peaks iga lastewanem oma lastele muretsema. Lapsel jaagu kõik ära seletatud, mis ta loeb, et ta kõigest aru saaks. Laps ei pea midagi päha õppima, millest ta aru ei saa. Arusaamata asja päha tuupimine on asjata ajaraiskamine ja lapse piinamine. Sellega on meie juures laste õpetamisega väga palju pattu tehtud. Kuue ja seitsme aastaseid lapsi sunnitakse kohe esimestest lugemise tundidest päälle katekismuse päätüfka päha õppima ilma küsimata, kas need suured tüfid ka päha mahuvad. Meie koguduste ja laste õpetajad teavad küll, kui masina wiisi lapsed katekismuse päätüfka pääst üles ütlevad: kui laps tüfi ketspaigas lugemisega finni jääb, siis ei saa muidu edasi, kui peab uuesti otjast päälle hakkama. Sedasama peame ka üks-kord-ühe õppimisest tunnistama. Lapsed näewad hirmus palju waewa, enne kui kõik see päha jääb. Sellest tuleb, et katekismuse ja rehkendamise tunnid suurema oja lastele ka siis weel wastu meelt on ja selleks jääwadgi, kui koolis last õigel wiisil õpetatakse. Nende ridade kirjutajale on mitmed täieealised inimesed ütelnud, et koolis neil midagi halvemat ei wõinud olla, kui päätüfid ja üks-kord-üks. Põlgtus nende

asjade wastu ei ole praegugi hingest kadunud. Meile on küll aabitšaid kirjutatud, aga kuidas neid tarwitada, seda juhatust ei andnud keegi.

Süüdsam on, kui kodulaste käest rohkem piiblitlugu nõutakse. Piiblitlugu on lastele rohkem arusaadav, kui pääüfikid. Need saagu koolis päha õpitud, kus neid osaltgi seletatakse. Kõik uuema aja koolimehed on selles nõuus, et ilma arusaamiseta ei maksa midagi sõna-sõnalt päha õppida. Meil on aga palju koolimehi, kes selle järele ei küsi ja seda pahaks panewad, kui laps „ning“ asemel „ja“ ütleb. Kui näha on, et laps käjust aru saab, siis antagu ta pähaõppimiseks üles. Sagedasti armatakse ekslikult, et laps peab ise aru saama ja päha õppima, kiriku- ja kooliõpetajal on aina küsida, last katsuda ehk eksamineerida.

Kooliõpetajad saavad tihti lapsi näha, kelledel üks-kord-üks selge kui wesi on, laps ise ei mõista aga kahetümneni lugedagi. Mis kasu on niisugusel korral üks-kord-ühe teadmiseft? Üks-kord-ühte ei pea mitte raamatu järele õpitama. Ka selles asjas peawad wanemad last õpetama, mis näitlikult peab sündima. Oma õpetagu last esiti kümneni lugema. Selleks wõtatakse kümme tikku, hernet ehk uba, et laps näeks, kui palju kümme on. Kõige parem on seda sõrmede järele teha. Kui laps kümneni oskab lugeda, siis õpetatagu teda seda ka sajani tegema. Oma seob lapse nähes kümme tikku ehk lühikeseks lõigatud õlekõrt kimpu. See on üks kümme. Oma walmistab teise sarnase kimpu. Laps näeb, et nüüd on kaks kümnet j. n. e., kuni sajani. Kui laps sajani edasi ja sajast tagasi lugeda oskab, siis wõib laps üks-kord-

ühte õppima hakata. Et lapsele selgeks teha, palju kolm korda kolm on, selleks võtab ema kolm tikku ja paneb ühte hunnikusse laua pääle; siis võtab ema jälle kolm tikku ja paneb teise hunnikusse; nüüd loetakse ära, palju esimeses ja teises hunnikus tikka ühtekokku on. Lõppeks pandakse veel kolm tikku kolmandasse hunnikusse ja arvatakse kokku. Sellest näeb laps, et kolm tikku, veel kolm tikku ja veel kolm tikku ühtekokku üheksa tikku on. Nõnda saagu üks-kord-üks lapsele algusest lõpuni näitlikult selgeks tehtud. Siis saab laps temast aru. Kui mõni asi meelest ära läheb, siis teab laps, kuidas seda jälle meelde tuletada. Laps ehk mäletab, et 2×3 kuus on; veel üks kord kolm — ja 3×3 on käesgi. Ka üks-kord-ühe õpetamist ärgu enne ette võetagu, kui laps seitsme ehk kaheksa aastane on. Et üks-kord-ühe õpetamiseks enama jao wanematel aega, osavust, võib olla ka küllalt tahtmist ei ole, siis jäetagu selle õpetamine täiesti kooliõpetaja hooldeks. „Mis temalgi muud teha on? Mis temal wiga lapsi õpetada ja teiste kulul elada?“ Paremini on mõni kord küll midagi päris uuest teha, kui walesti algatud asja parandada. Kooliwalitsusgi ei nõua esimest aastat koolis käiwate laste käest rehkendamises rohkem, kui kümneni lugemist, ja selles piiris kokkuarvamist, mahaarvamist, kasvatamist ja jagamist. Teise aasta arwupiir ulatab sajani. Meie walla-koolidesse tulewad ju kümne aastased lapsed.

Kahju, et meie lastewanematele laste kasvatamises ja koduses õpetamises nii wähe juhatusi on antud. Mõnes ajalehes antud juhatused ulatawad teatava lehe lugejateni. Raamatuid, nagu „Cesti ema,“

„Mõistlik majapidaja ja lastekasvataja“, „Lahtised kirjad emadele“ ja nende sarnaseid on meie kirjanduses väga vähe ilmunud. Needgi on vähe tähelepanemist leidnud, sest neid on rahwale vähe soowitatud. Meie kooliwalitsus, kooliõpetaja ja lastewanemad ei tunne üks ühte, teine teist. Soowitawast ühendusest nende wahel ja üksiteisele abitsolemisest ja nõuuandmisest kaswatuse ja õpetuse asjades ei maksa kõneldagi.

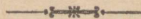
Müüd, kui koolides palju aega Wene keele õppimise pääle ära kulub, peaks rohkem tähelepanemist koduse õpetuse pääle pöördama.

Mis jõuab waene nälginud kooliõpetaja üffi teha? Kooliwalitsus nõuab palju, kuna kooli õpe- abinõuude ja korraliku kooliskäimise eest hirmus vähe hoolt kantakse. Wõimata on kooliõpetajal kolmes jaos lapsi korralikult õpetada. Mina tunnen jo-eda, orja waewa, jo-eda! Miks ei ole igas koolis kaks kooli- õpetajat tööl? Miks see üksigi oma kohta kinni ei pea?

Seda teed mööda, mis lastele näidatakse, saab kord rahwas käima. Meile näidatakse teed; meile antakse aga vähe teemoona kaasa. Kuidas ja kui kaugele jõuame meie edasi? See on pääküsimus.

Mõned küsiwad weel, kas nihtumegi edasi. Nihtume küll, ja weel nii suure kiirusega, et tänawaäärjed ai- teibad kui wersta-sambad mööda lendawad. Et meie edasi jõuame, et tulew põlw targem ja, wõib olla, ka parem saab, kui meie — selles lootuses töötawad kõik tegelased waimu walgustamise wäljal. Ilma jelle lootuseta oleks asjata tööd teha.

Õnne! Sinu tulewiku lootus, sinu uue põlwe ootus on ju laste õladel!

Selle raamatufese juurde lisatud tähed tulewad joonefeste kohalt üfsikult lahti lõigata ja paksu papi tükkifeste pääle liimida, mille läbi tähtede kaardid sünnivad.

Kuidas tähed muutuwad :

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z

ſ ſ i i i i i ſ

m l l l l ſ ſ

o n n n m m

r r r p q q o o

t t t z z z ſ ſ ſ

u u u u n n n

ö ö ö ö g p y w

A A B C D
E E F G H
I J K L M
N N O P Q
R R S S T
U U V W

X X Y Z Ä
Ë ü Ñ 1 1 2
3 3 4 4 5 5
6 6 7 7 8 8 9
0 0 0 a a a
a b b c d d d e
e e e f g g h h

ch i i i i j j k k
l l l l m
n n n n o
o o p p q r r r
s s s s t t t
u u u v v w w
x y z ä ä ö ö

ü ü õ õ ß ß ſſ
fi ft ff fi fl. .,
, , : ; ! ? = S †
z * & ' ( ) —
A A B C D E E F G
H H I J K K L L M M
N N O O P P Q R R S

S T T U U V W W X

Y Z Ä Ö Ü Õ 1 1 1 2 2

3 3 4 4 5 5 6 6 7 7 8

8 9 9 0 0 0 a a a a b

b c d d d e e e e f g g

h h i i i i j j k k k k l

l l l m m m n n n n o o

o p p p q r r r r s s s s

t t t u u u u v w w

w x y z ä ä ö ö ü ü

õ õ . , : ; ! ? „ “ ( )

- & ' —

